

Prof. ASP dr hab. Małgorzata Kręcka- Rozenkranz
Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku
Wydz. Rzeźby i Intermediów

Gdańsk, 21.09.2025

Recenzja rozprawy doktorskiej pt. „Tętno ziemi. Dźwiękowy obiekt performatywny jako rozwinięcie refleksji wokół land artu” w postępowaniu o nadanie stopnia doktora w dyscyplinie naukowej sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki mgr Jaroslavovi Daveiko, wszczętego przez Politechnikę Białostocką Wydz. Architektury w Białymstoku. Promotor- prof. dr hab. Jarosław Perszko, promotor pomocniczy- dr hab. Tomasz Sobisz prof. ASP.

Mgr Jaroslav Daveiko urodził się w 1983 roku w Wilnie. W latach 2002- 2006 odbył studia licencjackie na Kierunku Wzornictwo Użytkowe Akademii Sztuk Pięknych w Wilnie. W 2006 roku podjął studia magisterskie w Akademii Sztuk Pięknych w Wilnie na Kierunku Wzornictwo Industrialne. Edukację ukończył dyplomem w 2008 roku. W latach 2008- 2011 został zatrudniony jako wykładowca grafiki komputerowej i wzornictwa mebli w prywatnej Wyższej Szkole Designu. Od roku 2008 do 2024 pracował jako lektor w Katedrze Architektury Wnętrz i Projektowania Graficznego w Wyższej Szkole Technologii Projektowania w Wilnie. Obecnie zatrudniony na stanowisku lektora na Fakultecie Projektowania Wnętrz w Kolegium Wileńskim.

Doktorant jest autorem wielu publikacji naukowych i twórczych, twórcą instalacji multimedialnych i obiektów interaktywnych. Chętnie działa w przestrzeni publicznej angażując odbiorców. Artystyczną aktywność prospołeczną postrzegam jako charakterystyczny rys twórczości i osobowości kandydata. Jest bardzo aktywnym uczestnikiem wielu wystaw zbiorowych i indywidualnych. Jest także organizatorem lub współorganizatorem licznych wydarzeń artystycznych, a jego zamiłowanie do działania w zespole to niewątpliwie cenna cecha dobrego dydaktyka.

W pracy twórczej łączy wypowiedź tradycyjną z nowoczesnymi technologiami: elektroniką i multimediami, co pozostaje w zgodzie z wykształceniem kandydata i profilem jego pracy na uczelni. Od 2020 roku koncentruje swoją twórczość na działaniach z zakresu land artu lub oscylujące na jego pograniczach. Niebagatelny

wpt. 01.10.2015

9

wpływ na taką decyzję miał okres pandemii. Ten czas zatrzymania i zamrożenia życia, także artystycznego, sprowokował wielu twórców do podjęcia aktywności poza galeryjnych. Jaroslav Daveiko także tworzył w tym trudnym czasie. I tak powstają prace, dla których otwarta przestrzeń pejzażu staje się odniesieniem lub nawet materia:

- „Symbioza” i „...czeka” z 2020 roku, prezentowane w Rejonie Wileńskim, Litwa, na wystawie „Plein air RED”.

- „Korona” i „Zamknięte Groby” z 2023 roku, prezentowane w Państwowym Rezerwacie Kultury Zamek Wileński, Litwa, na wystawie „Initium Vilnensis”

- „Harfa” z 2023 roku, Centrum Sztuki w Anyksciai, Litwa, prezentacja na wystawie „Sztuka Ziemi i Aniołów”

- „Wszyscy Jesteśmy Aniołami” z 2024 roku, Centrum Sztuki Anyksciai, Litwa, prezentacja na wystawie „Sztuka Ziemi i Aniołów”.

- Dyptyk „Wzniesienie”, „Podziemne Przepływy” z 2024 roku, prezentacja na wystawie „Przejście”, Aleja Mychów, Białystok, Polska

- „Vandens Sodas (Sad Wodny)” z 2024 roku, prezentacja na wystawie „Reborn for a day”, Zamek Panemune, Litwa

Ten skrótyowy przegląd zarysowuje obecne w ostatnich latach tendencje aktywności twórczej artysty i określa istotę jego poszukiwań. Czytelne są dylematy egzystencjalne autora oraz jego potrzeba poszanowania pierwotnego porządku świata. To także rozważania o istocie człowieka osadzonego w obszarach sacrum i profanum, rozpiętego pomiędzy niebem a ziemią. Artysta próbuje przybliżyć odbiorcy przecucie niewyczerpanej mocy i mądrości ziemi, odczytać zapisane w jej strukturach warstwy przeszłości i mitów. Często obiekty i instalacje Jaroslava Daveiko mają charakter interaktywny, wymagają zatem fizycznego i intelektualnego uczestnictwa odbiorcy.

Dysertacja pt. „Tętno Ziemi. Dźwiękowy obiekt performatywny jako rozwinięcie refleksji wokół land artu”.

Założenie projektu „Tętno Ziemi” należy do kategorii sztuki immersyjnej. W dysertacji autor określa główny cel badania jako refleksję „nad możliwością zmysłowego doświadczania rytmu Ziemi poprzez media interaktywne oraz zbadanie, w jaki sposób ciało człowieka- jako narzędzie percepcji- może stać się integralną częścią dzieła sztuki”. Projekt łączy zatem nowoczesną technologię ze sztuką tworząc instalację dedykowaną percepcji wielozmysłowej, a sama obecność widza kreuje pełnię dzieła. Dysertacja składa się z sześciu rozdziałów, z których trzy pierwsze w sposób czytelny i merytoryczny przybliżają założenia projektu, zadania badawcze, metodologię badań, tło kontekstualne dzieła, jego odniesienia do sztuki landu, sztuki interaktywnej i inspiracji projektami wybranych artystów. Zawartość pozostałych trzech rozdziałów pracy pisemnej jest zdecydowanie bardziej techniczna, choć trzeba zaznaczyć, że technologia jest tu traktowana jako integralny element ekspresji artystycznej. Jaroslav Daveiko w sposób metodyczny przybliża przeprowadzone doświadczenia dotyczące autorskich metod wywoływania wibracji obiektu oraz monitorowania rytmu serca odbiorców. Poddaje analizie zróżnicowane

problemy techniczne, które napotkał oraz kieruje czytelnika ścieżkami rozwiązań prowadzących do ostatecznej realizacji dzieła. Jest to w pełni profesjonalnie przygotowany materiał ukazujący złożoność przeprowadzonych eksperymentów. Te nieudane zwłaszcza są pasjonujące, doświadczenie uczy bowiem, że one właśnie bywają podstawą wielu odkryć, bazą danych na przyszłość i przygodą, bez której trudno wyobrazić sobie pracę badawczo artystyczną. W podsumowaniu pracy pisemnej autor przedstawił analizę utrwalonego audiowizualnie materiału rejestrującego zachowania i reakcje odbiorców w kontakcie z instalacją. Artysta konkluduje, że dzieło w złożony sposób oddziałuje na odbiorcę poprzez dźwięk, wibrację oraz materię, intrygując i wzbudzając zaangażowanie emocjonalne. Ponadto stwierdzono, że użytkownicy odczytują instalację jako metaforę jedności człowieka i natury, co było jednym z głównych założeń projektu. W mojej ocenie praca pisemna pt. „Tętno Ziemi. Dźwiękowy obiekt performatywny jako rozwinięcie refleksji wokół land artu” będąca, obok dzieła artystycznego, składową rozprawy doktorskiej mgr Jaroslava Daveiko, jest skonstruowana bardzo sprawnie i w sposób przejrzysty pozwala zapoznać się ze wszystkimi aspektami pracy badawczej kandydata

„Tętno Ziemi” -dzieło artystyczne

jest instalacją złożoną z dwóch geometrycznych form, z których element pionowy stanowi ramę, a forma leżąca jest wyłonią z niej, „wypchniętą” na ziemię płytą. Stalowa rama ma wymiary 176 cm x 176 cm i grubość 7 cm, poziomy kwadrat, który jako wykrojony ze środka „upadł” na podłoże jest wielkości 120 cm x 120 cm. Ten horyzontalny element jest zarazem płytą wibrującą, na której można stanąć. W podstawie elementu wertykalnego, 14 cm od podłoża, został umieszczony czujnik podczerwieni rejestrujący puls odbiorcy. Aby go dotknąć, trzeba się pochylić lub przykucnąć, jest się wówczas jeszcze bliżej instalacji. Obiekt „czyta” obecność człowieka, konwertuje dane rytmu serca na fale dźwiękowe na tyle niskie, że mogą być zarówno słyszalne, jak i odczuwane w postaci drżenia podłoża. Proces ten jest możliwy dzięki umieszczonemu pod poziomą płytą zaawansowanemu systemowi przetwarzania, wzmacniania sygnału i generowania wibracji. Praca nad skonstruowaniem systemu jest bardzo precyzyjnie opisana w dysertacji. Ostateczny jej efekt pozwala, po wejściu w pole rzeźby, nie tylko usłyszeć dźwięk swojego serca, ale także odczuć go cieleśnie w postaci subtelnych wibracji. Cały układ instalacji ma charakter ramy, przez którą odbiorca może kontemplować pejzaż, wchodząc jednocześnie w dosłowny z nim dialog. Rdzewiejący metal obiektu kontrastuje geometrią i surowością materii z miękkością pejzażu. A nie jest to pejzaż obojętny. Jako miejsce realizacji projektu artysta wybrał bliską sercu, rodzinną ziemię na przedmieściach Wilna. Ziemia dziadków, którym pomagał w gospodarce, dotykał zwierząt, łąk i pól rodzi z pewnością ogromny sentyment. Puls tego miejsca zrosł się z biciem serca dziecka i pozostał na zawsze w pamięci. W tym kontekście zanurzenie (wkopanie) obiektu w ziemię, przekazanie jej życia i odczucie wracającego „echem” drżenia jest szczególnie ujmujące. Tym bardziej lekki niedosyt pozostawia we mnie

wybrany przez autora motyw ramy, która fragmentaryzuje pejzaż. Przyjmuję i rozumiem argumenty autora, że „forma ta implikuje skojarzenia z oknem, przez które odbiorca może obserwować rozciągający się krajobraz, odczuwając jednocześnie wibracje pod swoimi stopami. Nie jest to tylko zapożyczenie architektonicznego elementu każdego domostwa, który pozwala człowiekowi mieć kontakt ze światem na bardzo podstawowym poziomie, ale także odniesienie do albertiańskiego sensu „spoglądania przez”, wyznaczania kulturowego pola widzenia”. Wybór formy wydaje się jednak nieco dosłowny, odniesienie do architektury czy gestu zaglądania wymagałoby, w moim odczuciu, zrewidowania proporcji otworu do jego ścian zewnętrznych. Ten zabieg pozwoliłby uniknąć dosłowności skojarzenia z ramą obrazu.

Doktorant, jak już wcześniej zostało powiedziane, chętnie odwołuje się do elementów sztuki landu, bliskie są mu jej założenia i struktura formalna, sam jednak pozostaje raczej na jej pograniczu oscylując w kierunku sztuki tworzonej do przestrzeni publicznej. Jak opisuje, jego projekt można poddać dalszym eksperymentom z innymi lokalizacjami, jest to zatem instalacja w rzeczy samej interaktywna, w której pejzaż może stanowić, oprócz odbiorcy, zmienną wpływającą na dzieło. Dedykowanie konkretnemu miejscu jest zatem czasowe. Jaroslav Daveiko postrzega współczesny land art, jako przyszłość sztuki interaktywnej, otwartej na praktyki służące regeneracji ekosystemów, wykorzystujące osiągnięcia współczesnej biologii i badań środowiskowych oraz działania proekologiczne o charakterze wspólnotowym. Działania angażujące odbiorcę, wymagające jego kontaktu z dziełem pozostają otwarte na przemianę wywołaną ludzką obecnością. Sztuka interaktywna jest materią szczególnie obecną w sztuce Jaroslava Daveiko. W tym celu, także w dziele doktorskim, łączy on współczesną technologię z tradycyjną formą sztuki. Celem tych zabiegów jest rozszerzenie odczuwania relacji ze światem, zmiana jego postrzegania i w rezultacie przemiana społeczna. Dzieło interaktywne z założenia zostało skazane na brak autonomii i zależność od spotkania z człowiekiem. Samo w sobie jest ulotne i niepełne. Dopiero człowiek biciem swojego serca obdarza materię, która przetwarza, odwzajemnia się i dodatkowo przesyła impuls życia ziemi, w którą wtopiona została rzeźba. Ta wielokierunkowa transmisja powoduje, że odczuwa się zanurzenie w rytmie wspólnotowym, a co istotne, uczestnik może odczuć wyalienowaną część samego siebie. Wacław Branicki w artykule „Podmiot wobec sztuki interaktywnej” (Estetyka i Krytyka 21(2/2011)) przytacza heglowską strukturę exterioryzacji: „wszelkie uczenie się, nauka, nawet działanie nie ma na względzie niczego więcej niż aby to, co istnieje wewnętrznie samo w sobie, wyszło z siebie i stało się dla siebie czymś przedmiotowym”. W momencie exterioryzacji podmiot podwaja się i „wyobcowuje, ale tylko po to, aby móc dojść do samego siebie”. W przypadku sztuki interaktywnej artysta w sposób intencjonalny realizuje dzieło, tak aby domknęło swój sens wraz z obecnością odbiorcy. Zaprasza zatem, kusi i wabi widza, który ostatecznie staje się raczej materią dzieła niż współtwórcą. Dzieło musi być tak skonstruowane, aby widz podążył tropem przewidzianym przez autora, chociaż artysta pozostaje jednocześnie otwarty na kreację odbiorcy. Jaroslav Daveiko pisze o zamontowanym w ramie instalacji czujniku

aktywującym systemem wibracyjny w momencie dotknięcia: „dzięki niemu instalacja ma charakter interaktywny- użytkownik, dotykając czujnika, synchronizuje puls własnego serca z rytmem instalacji, co generuje efekt immersji”. Jakiej przynęty użył zatem autor? Otóż „... czujnik wyposażono w specjalne czerwone podświetlenie, które nie tylko zwiększa jego widoczność, ale także przyciąga uwagę odbiorcy i zachęca do interakcji dotykowej, inicjując proces odczytu tętna”. Ten aspekt instalacji wydaje się być jej drugim dnem, gorzką prawdą o tresurze społeczeństwa i miękkim oswajaniu z coraz bardziej opresyjnymi systemami technologicznymi. Systemami, w których niewinne, czerwone przyciski generują lawinę nieprzewidywalnych wręcz konsekwencji. W takim aspekcie, rama obiektu służąca ograniczaniu zyskuje dodatkowy kontekst, widziana z zewnątrz zamyka w sobie człowieka i wycina go z szerokiego krajobrazu.

Konkluzja

Instalacja „Tętno Ziemi” tworzy z dysertacją dobrze skonstruowaną, uzupełniającą się, pod względem artystycznym i badawczym, całość. Jest to dzieło w pełni oryginalne, wnoszące do dyscypliny niezaprzeczalną wartość, indywidualny rys twórczy. Refleksje kandydata zarówno w sferze praktycznej, jak i teoretycznej ukazują jego wielką wrażliwość na odczuwanie świata, potrzebę chronienia wartości nadrzędnych i rozwijania działań społecznych ukierunkowanych na symbiozę człowieka z otoczeniem

Po gruntownej analizie przedłożonej rozprawy i jej dokumentacji stwierdzam, że osiągnięte przez mgr Jaroslava Daveiko wyniki badań prezentują bardzo wysoki poziom i potwierdzają jego umiejętność prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej.

Oceniając wartość dzieła stwierdzam zatem, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska spełnia wymogi dzieła artystycznego i rozprawy teoretycznej w dyscyplinie sztuki, stanowi dzieło oryginalne wnoszące znaczny wkład w dyscyplinę. Odnosząc się do art.186 ust.1.pkt 3. i pkt 4. oraz art.187 ust.1.,2.,3. I 4. Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz.1571) na podstawie przedstawionej dokumentacji stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska mgr Jaroslava Daveiko spełnia wymogi art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o Szkolnictwie Wyższym i wnioskuję do Rady Naukowej Wydz. Architektury Politechniki Białostockiej w Białymstoku o nadanie mgr Jaroslavovi Daveiko stopnia doktora w dziedzinie sztuki, dyscyplinie- sztuki piękne i konserwacja dzieł sztuki.

*M. Kydus -
Recenzja*